

Miroslav Hrdlička

Ivana Vidović Bolt

Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet

Pregledni znanstveni rad

<https://doi.org/10.17234/9789533792156.04>

Je li jezik Zakonom zaštićen? Poljski i hrvatski u Europskoj uniji

Uvod

Gledajući povijest nastanka i razvoja Europske unije, jasno je da jezično pitanje nikada nije bilo najvažnije za njezino funkcioniranje. Budući da su kulturna i identitetska pitanja postala važna u kasnijim etapama njezina razvoja, a u početku je primat imala ekonomska perspektiva, takav je pristup razumljiv. Ipak, s obzirom na istaknutu višejezičnost te kulturnu i jezičnu ravnopravnost koje su među istaknutijim obilježjima, potrebno je naglasiti da su one važan i prepoznatljiv element koji se često navodi kao neizostavan unutar Europske unije.

Europska se unija razvila iz Europske zajednice za ugljen i čelik koja je nastala 1951. godine. Ugovor o nastanku prethodnice EU-a potpisan je na francuskom jeziku i kao takav smatrao se autentičnim, što je potvrđeno i člankom 100. Ugovora (Brančić i Ramljak 2009: 23) te se nije posebno isticalo pitanje samog jezika. No, višejezičnost u EU ipak je prisutna od ranih dana jer su 1957. godine Ugovor o Europskoj ekonomskoj zajednici i Ugovor o Europskoj zajednici za atomsku energiju potpisani na službenim jezicima država potpisnica – francuskom, njemačkom, nizozemskom i talijanskom i svaka je inačica pravno gledano autentična. To je već bila svojevrsna prva službena potvrda poštovanja višejezičnosti, što se nastavilo već 1958. prvom Uredbom Vijeća ministara, čime je uspostavljen jednakopravan status svih službenih i radnih jezika EU-a (Ibidem: 23–24).

Višejezičnost se ističe kao jedno od temeljnih načela Europske unije, a u Povelji Europske unije o temeljnim pravima¹ izrijeком je navedeno da se na jeziku Ugovora osobe mogu obratiti institucijama EU-a i da na istom jeziku moraju dobiti odgovor (čl. 41. st. 4). Pravni su akti i njihovi sažetci dostupni na svim službenim jezicima Europske unije, a sjednice se Europskog vijeća i Vijeća Europske unije prevode na sve službene jezike.²

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO> (Posjet: 30. 9. 2023.)

² https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_hr (Posjet: 2. 10. 2023.)

Europska unija trenutno ima 24 službena jezika, među kojima je poljski od 2004. te hrvatski od 2013. godine. Pristupi jezičnim pitanjima – jezičnom razvoju, očuvanju jezika, kao i njegovoj identitetskoj ulozi – u različitim su državama različiti te stoga države članice Europske unije, kao i one izvan nje, vode različite jezične politike. Svoje zakone o jeziku imaju sljedeće članice: Francuska, Švedska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Mađarska, Rumunjska, Estonija, Latvija, Litva, Malta, Belgija, Finska, Španjolska, Irska, te zemlje izvan Europske unije: Bjelorusija, Kosovo, Sjeverna Makedonija, Rusija, Srbija, Ukrajina (Grčević 2022: 36). Godine 2024. i Hrvatska je donijela Zakon o hrvatskom jeziku. Unutar EU-a takva vrsta zakona nije obvezna, no određene se države na to odlučuju iz različitih razloga, kao primjerice zbog osjećaja ugroženosti (Kryžan-Stanojević 2009: 652–656), želje za regulacijom uporabe jezika u javnoj komunikaciji, smanjivanja utjecaja stranih jezika, borbe protiv snižavanja jezične kulture. Kako naglašava Kryžan-Stanojević (Ibidem: 655) načelno postoje dvije vrste zakona o jeziku: zakoni koji govore o vlastitom državnom jeziku kao konstitutivnom i on je podređen državnim tijelima i njihovim odlukama te zakoni koji reguliraju prava manjinskog ili regionalnog jezika. Prva je vrsta državni akt, a kod drugog zakonsku ulogu preuzimaju europski akti koji imaju kontrolnu ulogu te brane i štite manjine.

Zakon o poljskom jeziku

Zakon o poljskom jeziku donesen je 1999. godine. Ipak, nije to jedini propis kojim se štiti poljski jezik jer status jezika regulira i nekoliko odredbi u Ustavu Republike Poljske. Tako je i određenje poljskog kao službenog jezika sadržano u članku 27. Ustava Republike Poljske, ujedno jedinom članku poljskog Ustava koji se dotiče poljskog jezika kao službenog: „U Republici Poljskoj službeni jezik je poljski. Taj propis ne narušava prava nacionalnih manjina koja proizlaze iz ratificiranih međunarodnih ugovora.“³

U članku je jasno navedeno da činjenica postojanja jednog službenog jezika u Poljskoj ne zadire u prava nacionalnih manjina, što je istaknuto i prošireno u još dva člancima u kojima se naglašavaju njihova zaštita i razvoj:

Republika Poljska građanima koji pripadaju nacionalnim i etničkim manjinama jamči slobodu očuvanja i razvoja vlastitog jezika, očuvanja običaja i tradicija te razvoj vlastite kulture. (čl. 35. st. 1)

Nedopušteno je ograničavanje sloboda i prava čovjeka i građanina isključivo na osnovi rase, spola, jezika, vjeroispovijesti ili njezina izostanka, društvenog podrijetla, rođenja i imovine (čl. 233. st. 2).

³ Zakon o poljskom jeziku objavljen je u časopisu *Riječ* (2001, 7/2, 196–200) u prijevodu Barbare Kryžan-Stanojević. U radu se citiraju svi navodi iz Zakona koji se od tada nisu promijenili dok su izmijenjene dijelove Zakona preveli autori teksta.

Poljski je Zakon donesen čak dvadeset pet godina prije hrvatskog, ali i uoči ulaska Poljske u Europsku uniju, dok je Hrvatska svoj Zakon usvojila tek jedanaest godina nakon pristupanja Europskoj uniji.

Zakon o poljskom jeziku usvojio je Parlament Republike Poljske, a sastoji se od 19 članaka podijeljenih u 6 poglavlja: 1. *Opće odredbe*, 2. *Pravna zaštita poljskoga jezika u javnom životu*, 2a. *Službeno potvrđivanje znanja poljskog jezika*, 3. *Povjerenstvo za poljski jezik i njegove ovlasti*, 4. *Kaznene odredbe*, 5. *Izmjene u dosadašnjim propisima i završne odredbe*.

U preambuli Zakona o poljskom jeziku među razlozima za njegovo donošenje ističe se da je poljski jezik osnovni element poljskog nacionalnog identiteta, navode se povijesni razlozi te potreba za zaštitom nacionalnog identiteta u procesu globalizacije. Istodobno, jasno je naglašeno da poljska kultura doprinosi izgradnji kulturno raznolike i raznovrsne Europe, a ta se kultura može očuvati jedino zaštitom poljskog jezika.

U poglavlju 1, pod nazivom *Opće odredbe*, navodi se da se Zakon odnosi na zaštitu poljskog jezika i njegovu uporabu u javnom životu i pravnoj komunikaciji na teritoriju Republike Poljske. Ističe se da Zakon ne narušava odredbe o odnosu države i crkve, prava manjina i etničkih grupa te se naglašava koji elementi čine zaštitu poljskog jezika odnosno u čemu se ona sastoji. To su (čl. 3.): briga o ispravnoj uporabi, usavršavanje jezične kompetencije, stvaranje uvjeta za razvoj jezika; borba protiv vulgarizacije jezika; širenje znanja o jeziku i njegovoj ulozi u kulturi; širenje poštovanja prema regionalizmima i govorima (polj. *gwara*), a također i djelovanje protiv njihova nestanka; promocija poljskog jezika u svijetu; podupiranje učenja poljskog jezika u zemlji i inozemstvu.

Članak 4. specificira da je poljski službeni jezik konstitutivnih državnih tijela, tijela teritorijalne samouprave, javne administracije – uglavnom, subjekata koji obavljaju poslove (zadatke) od javne važnosti.

U drugom se poglavlju ističe da se javni poslovi na teritoriju Republike Poljske obavljaju na poljskom jeziku (čl. 5. st. 1), osim ako propisima nije drugačije određeno (čl. 5. st. 2).

Isto tako, natpisi i informacije namijenjeni javnoj komunikaciji moraju biti na poljskom, ali mogu biti popraćeni prijevodom na strani jezik (čl. 10. st. 1–2).

Razvidno je iz navedenih članaka Zakona da je uporaba poljskog jezika u javnim poslovima i javnom prostoru obveza, ali i da postoje određena odstupanja (koja moraju biti uređena propisima) pri uporabi poljskog ili isključivo poljskog. Tako natpisi moraju biti na poljskom, ali uz njih može stajati i prijevod na strani jezik.

Poglavlje 2a posvećeno je certifikaciji poljskog jezika. U njemu se detaljno i ekstenzivno (na čak 14 stranica od 21) opisuje certifikat, postupak provjere znanja i stjecanje certifikata. Taj je certifikat službena potvrda znanja poljskog i potvrđuje

poznavanje poljskog kao stranog jezika na jednoj od šest razina (A1, A2, B1, B2, C1, C2). Ističe se da osobe, stranci ili poljski državljani koji žive izvan Poljske, mogu dobiti certifikat polaganjem ispita. Iznimka su osobe koje su završile određeni stupanj obrazovanja na poljskom ili u sustavu obrazovanja Republike Poljske pa mogu dobiti certifikat bez polaganja ispita koji u drugim slučajevima obvezuje. Certifikat izdaje Državna komisija za potvrdu poznavanja poljskog jezika kao stranog.⁴ Zakonsku potvrdu certifikacije poljskog jezika Kryžan-Stanojević (2008) ističe kao jednu od dviju važnih odredbi (druga je djelovanje Povjerenstva za poljski jezik⁵) jer je riječ o procesu koji svjedoči da jezik ne djeluje samo kao materinski, pokazuje se njegova potreba u međunarodnoj zajednici, a istodobno pridonosi jačanju jezika i podizanju jezične kulture.

Poglavlje 3 definira ulogu Povjerenstva za poljski jezik i njegove ovlasti. Povjerenstvo je „savjetodavno i ekspertno tijelo za davanje mišljenja o uporabi poljskog jezika“ (čl. 12. st. 1), koje je imenovalo predsjedništvo Poljske akademije znanosti Odlukom, a od svibnja 2000. djeluje na temelju ovog Zakona (donesenog 1999. godine) (RJP). Obveza je Povjerenstva podnositi Skupštini i Senatu izvješće o stanju zaštite poljskog jezika najmanje svake dvije godine (čl. 12. st. 2).

Povjerenstvo se očituje uredbom o uporabi poljskog jezika u javnom životu i u pravnoj komunikaciji te određuje pravopisne i interpunkcijske principe na zahtjev ministra za kulturu ili za obrazovanje, predsjednika Poljske akademije znanosti ili na vlastiti zahtjev (čl. 13. st. 1), a mogu mu se obraćati i znanstvene udruge (čl. 13. st. 2).

Svako tijelo iz članka 4. (dakle, državna tijela, uredi, administracija) te proizvođač, uvoznik, distributer i slično može zatražiti mišljenje Povjerenstva o uporabi poljskog u administraciji ili u vezi s označavanjem robe i usluga (čl. 14. st. 1–2).

Kryžan-Stanojević (2009: 658–659) ističe kako je prema Zakonu formalna zadaća Povjerenstva nadgledanje njegove provedbe, ali da se ono u stvarnosti bavi provođenjem lingvističkih istraživanja čiji bi rezultati trebali pomoći u donošenju odluka i mjera te naglašava da su intervencije u sustavu poljskog jezika rijetke i okrenute liberalizaciji norme u skladu s uzusom. Posljednje je pravopisne promjene⁶ Povjerenstvo prihvatilo na sjednicama 7. studenog 2022., 3. veljače 2023. i 22. siječnja 2024., a one su obvezujuće od 1. siječnja 2026., kada je rok koji bi trebao omogućiti osobama i institucijama prilagodbu na izmjene (RJP). S tim će datumom početi vrijediti *Načela poljskog pravopisa i interpunkcije*⁷ kao jedini izvor takvih pravila za poljski jezik. Taj je

⁴ Państwowa Komisja do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego

⁵ Rada Języka Polskiego (<https://rjp.pan.pl/>) – B. Kryžan-Stanojević u članku iz 2008. prevodi naziv toga tijela kao Savjet za poljski jezik, a u članku iz 2009. kao Povjerenstvo za poljski jezik.

⁶ <https://rjp.pan.pl/zmiany-pisowni> (Posjet: 15. 6. 2024.)

⁷ polj. *Zasady pisowni i interpunkcji polskiej*

skup pravila u obliku publikacije Povjerenstvo objavilo na svojoj internetskoj stranici⁸ naglasivši u Predgovoru da time prvi put u svojoj povijesti koristi pravo koje mu je dano Zakonom o poljskom jeziku još 1999. godine. U tom su dokumentu sadržana sva pravopisna pravila, i ona koja su donesena ranije, i ona najnovija, usvojena na spomenutim posljednjim zasjedanjima Povjerenstva.

Zakon o hrvatskom jeziku u usporedbi s poljskim Zakonom

Donošenje Zakona o jeziku u Republici Hrvatskoj odvijalo se u drugačijim okolnostima od onih u Poljskoj jer je Hrvatska već bila članica Europske unije, a hrvatski je jezik jedan od službenih u Uniji. Ipak, prijedloga takvog zakona bilo je i prije. Tako su Hrvatski laburisti – Stranka rada 2010. i 2012. izišli s *Prijedlogom Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika*, a sljedeći je prijedlog Zakona donijela Matica hrvatska 2013., ali nijedan od njih nije usvojen (Grčević 2022: 35). Deset godina kasnije u javnu je raspravu upućen novi *Prijedlog zakona o hrvatskom jeziku*. Kao i kod prethodnih prijedloga, stavovi relevantnih aktera uključenih u raspravu bili su različiti pa je bilo i upitno hoće li Zakon uopće biti usvojen. Nakon završetka javne rasprave Hrvatski sabor donio je *Zakon o hrvatskom jeziku*, a 1. veljače 2024. predsjednik Republike Hrvatske Zoran Milanović Odluku o proglašenju Zakona o hrvatskom jeziku (NN 14/2004).⁹ Ovdje ćemo ukratko istaknuti osnovne razlike hrvatskog u odnosu na poljski Zakon.

U poljskom se Zakonu spominje „širenje poštovanja prema regionalizmima i narječjima, a također djelovanje protiv njihova nestanka“ (čl. 3. st. 1. 4), bez definicije poljskog jezika i tumačenja što poljski jezik obuhvaća, za razliku od hrvatskog Zakona koji definira hrvatski jezik odnosno određuje što on obuhvaća:

Hrvatski jezik obuhvaća hrvatski standardni jezik (koji se tradicionalno zove i hrvatskim književnim jezikom i hrvatskim jezikom) u svim svojim funkcionalnim stilovima, jezik cjelokupne književne baštine na hrvatskom jeziku – na glagoljici, hrvatskoj ćirilici (bosančici) i latinici (gajici) (čl. 2. st. 1).

U sljedećem se stavku navodi i da je „Posebnost hrvatskoga jezika njegova (...) trodioba na tri ravnopravna narječja, i to čakavsko, kajkavsko i štokavsko, od kojih je štokavsko odabrano kao osnovica standardnoga jezika“ (čl. 2. st. 2).

Isto tako, čl. 8. st. 1 ističe „u Hrvatskoj je u službenoj uporabi hrvatski standardni jezik i latinično pismo (gajica).“ Dakle, za razliku od poljskog Zakona, hrvatski

⁸ https://rjp.pan.pl/images/stories/2_zal%C4%85cznik_do_komunikatu-Zasady_pisowni_29-05.pdf (Posjet: 15. 6. 2024.)

⁹ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_02_14_252.html (Posjet: 19. 3. 2024.)

ukazuje na razliku između standardnog jezika i narječja koja ulaze u hrvatski jezik (*ča-kaj-što*) te idioma kojima se služio dio Hrvata u inozemstvu (bunjevački i bokejski govori, moliškohrvatski, gradišćanskohrvatski, karaševskohrvatski jezik) (čl. 2. st. 2–3). Ističe se da Zakon ne ograničava ni „uporabu hrvatske brajice za potrebe slijepih ni primjenu zakona kojim se uređuju hrvatski znakovni jezik i ostali sustavi komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Hrvatskoj“ (čl. 6. st. 4).

Namjena je obaju Zakona slična te se hrvatski kao i poljski odnosi na utvrđivanje pravila za javnu uporabu jezika i na skrb o jeziku pa je i Zakon tako koncipiran. Nakon prvog dijela pod naslovom *Opće odredbe* slijede 2. *Osnovna pravila o službenoj i javnoj uporabi hrvatskoga jezika*, 3. *Sustavna i stručna skrb o hrvatskom jeziku* te 4. *Prijelazne i završne odredbe*. Navedena četiri dijela Zakona zajedno sadrže 20 članaka.

Budući da se Zakon odnosi na službenu uporabu hrvatskog jezika i ne utječe na uporabu jezika kao umjetničkog sredstva, a isto tako ni na jezik u privatnoj sferi, važno je istaknuti da Zakon zagovara (i time obvezuje) da se njime „potiče uporaba svih idioma hrvatskoga jezika, svih funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika i hrvatskih povijesnih pisama u odgovarajućim prigodama (...)“ (čl. 6. st. 1) te se „(...) ne ograničavaju slobode književnoumjetničkoga izražavanja niti se njime regulira privatna komunikacija“ (čl. 6. st. 2). Na sličan način poljski Zakon određuje na što se ne odnose specifične zakonske odredbe te se kao jedna od iznimaka navodi znanstveno i umjetničko stvaralaštvo (čl. 11. st. 4). Osim toga, hrvatski Zakon naglašava da se njime ne ograničava ustavni zakon kojim se reguliraju prava nacionalnih manjina, kao ni zakoni kojima se uređuju područja županija, gradova i općina u Hrvatskoj (čl. 6. st. 3).

Slično kao spomenuti članak 5. poljskog Zakona, članak 8. st. 2 hrvatskog Zakona navodi: „na hrvatskome standardnom jeziku odvija se pismena i usmena komunikacija tijela državne vlasti, tijela državne uprave, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravnih osoba koje imaju javne ovlasti, odnosno svih javnopравnih tijela u Hrvatskoj“ s tom iznimkom da se u specifičnim situacijama mogu upotrebljavati lokalni idiomi (čl. 8. st. 3).

Poljski Zakon navodi samo uporabu poljskog jezika na teritoriju Republike Poljske, dok hrvatski, što je razvidno iz navedenog članka 2., osim što spominje i hrvatske idiome, obuhvaća i Hrvate izvan Republike Hrvatske. Tako i članak 16. e) ističe da bi predviđeni Nacionalni plan trebao promicati i unaprjeđivati učenje hrvatskog jezika među strancima i potomcima hrvatskih iseljenika u Hrvatskoj i inozemstvu.

Poljski Zakon ekstenzivno govori o certifikaciji poljskog jezika, dok u hrvatskom stoji da Ministarstvo donosi kurikule te se navode programi za učenike koji ne znaju ili nedostatno znaju hrvatski, te oni programi koji su namijenjeni strancima i potomcima hrvatskih iseljenika u Hrvatskoj i inozemstvu. Proces certifikacije se ne spominje, govori se o poznavanju hrvatskog jezika prilikom stjecanja državljanstva, što je

regulirano posebnim zakonom, kao i da posebni zakoni reguliraju poznavanje jezika za obavljanje pojedinih profesija (čl. 14.). Dakle, samo polaganje certifikacijskog ispita sa svim njegovim pravilima nije tema hrvatskog Zakona.

Članak 10. (st. 1–6) hrvatskog Zakona posvećen je lektorima i lektorskim intervencijama, po čemu se razlikuje od poljskog u kojem se lektori i lektoriranje ne spominju. U njemu se navodi da bi u tijelima državne vlasti, državne uprave, lokalne samouprave i svih javnopravnih tijela u Republici Hrvatskoj (prema čl. 8. st. 2) lektori trebali voditi brigu o terminološkoj usklađenosti „u službenim dokumentima na nacionalnoj i europskoj razini“ (čl. 10. st. 4). Time se tijela državne vlasti i državne uprave obvezuju na zapošljavanje lektora, dok se u drugim javnopravnim tijelima ti poslovi mogu obavljati kroz vanjske lektorske usluge. O terminološkoj usklađenosti na razini Republike Hrvatske i Europske unije skrbe službe u ministarstvu nadležnom za vanjske i europske poslove zajedno s jezičnim službama za hrvatski u institucijama EU-a, a lektori izvještavaju službu u ministarstvu.

Pri definiranju i određivanju mogućnosti javne uporabe hrvatskog jezika navedeno je da se uz standard u neslužbenim prigodama mogu upotrebljavati i narječni idiomi hrvatskog jezika „radi poticanja i uvažavanja regionalnih posebnosti“ (čl. 11. st. 2).

Hrvatski Zakon u članku 12. st. 2, za razliku od poljskog, ističe mogućnost uporabe dijalekata u nastavi. Oba Zakona predviđaju da se nastava izvodi na službenom jeziku, ali kao i u drugim slučajevima, hrvatski podrazumijeva isključivo standardni hrvatski jezik, a poljski ne specificira, nego samo spominje poljski jezik. U hrvatskom je Zakonu eksplicitno navedeno i da se obrazovanje djece pripadnika nacionalnih manjina ostvaruje prema odredbama zakona koji se time bavi (čl. 12. st. 3).

Članak 13. opisuje promidžbu učenja hrvatskog jezika, a tijelo koje to provodi je Vlada. Ministarstvo nadležno za obrazovanje donosi kurikule za redovno obrazovanje i za dopunsku nastavu onima koji ne znaju hrvatski ili ga ne znaju u dovoljnoj mjeri, te donosi cjelovite programe za strance, potomke hrvatskih iseljenika u Hrvatskoj i inozemstvu (čl. 13. st. 2) dok nadležne državne i javne ustanove različitim oblicima odgojno-obrazovnog rada potpomažu učenje hrvatskog kao inog jezika (stranog, nasljednog, drugog) i hrvatske kulture za sve koji žele naučiti hrvatski jezik (čl. 13. st. 3). Poljski Zakon ovom pitanju pristupa drugačije, kroz prizmu certifikacijskih ispita. Kao što je već navedeno, detaljno je opisan postupak certifikacije, propisuje se organizacija, provedba, Komisija pa čak i cijene za pristupanje ispitu na svakoj od razina (ZPJ, Poglavlje 2a, čl. 11–11m). Poljski iseljenici i njihovi potomci nisu posebno spomenuti u poljskom Zakonu, nego se samo navodi da službenu potvrdu o poznavanju poljskog jezika može zatražiti stranac ili građanin Poljske koji za stalno živi u inozemstvu (ZPJ 11a. 1), dok je u hrvatskom posebno istaknuto da se Vlada brine o učenju i očuvanju hrvatskog jezika i kulture među Hrvatima i njihovim

potomcima u inozemstvu te potiče njegovo poučavanje na inozemnim obrazovnim ustanovama (čl. 13. st. 5).

Zakon propisuje da u osnovnim i srednjim školama na nastavi hrvatskog jezika barem polovica sadržaja tog nastavnog predmeta mora biti posvećena jezičnim temama odnosno usmenom i pismenom izražavanju (čl. 13. st. 4). Sličan se propis vezan uz poučavanje poljskog jezika u poljskim osnovnim i srednjim školama u Zakonu o poljskom jeziku ne nalazi. U članku 9. poljski se navodi kao jezik na kojem se polažu ispiti i pišu diplomski radovi u školama svih vrsta kao i na visokim školama i drugim edukacijskim ustanovama (ako posebnim propisima nije drugačije propisano), dok se školovanje još spominje u drugom kontekstu, u članku posvećenom certifikaciji u vezi s obrazovanjem osoba koje (ne) moraju pristupiti ispitu.

Jedna je od značajnih razlika između dvaju Zakona ta što hrvatski u svom trećem dijelu, u članku 16., propisuje *Nacionalni plan hrvatske jezične politike*. Donosi ga Vlada „radi zaštite, slobode uporabe i poticanja razvoja hrvatskoga jezika“ (čl. 16. st. 1). Njime su obuhvaćena pitanja definirana ovim Zakonom i drugim zakonima o uporabi hrvatskog jezika, kao što su društvena uloga i pravni položaj hrvatskog jezika, promicanje njegove uporabe, razvoj nazivlja na hrvatskom jeziku u okviru normiranja i jezičnog planiranja te promicanje i unaprjeđenje njegova učenja. Važno je istaknuti točku c stavka 2 koja se odnosi na „unaprjeđenje jezičnih tehnologija za hrvatski jezik uporabom elektroničke (digitalne) leksikografije, računalnih korpusa hrvatskoga jezika i slobodnoga pristupa digitaliziranim tiskovinama na hrvatskom jeziku te drugih javnih mrežnih jezičnih servisa, uključujući i autonomne i poluautonomne programe za strojno prevođenje“. Ova točka ukazuje na poticanje razvoja tehnologija koje pridonose dostupnosti jezičnih materijala za različite namjene i ključan su aspekt u različitim vidovima specijalizirane uporabe kao što su prevođenje i jezikoslovna istraživanja.

Po uzoru na Povjerenstvo za poljski jezik, čije su ovlasti propisane poljskim Zakonom, Zakon o hrvatskom jeziku propisuje strukturu Vijeća za hrvatski jezik (čl. 17) i njegov djelokrug (čl. 18). Radi se o savjetodavnom tijelu čije je sjedište u ministarstvu nadležnom za kulturu, a imenuje ga Vlada na prijedlog ministara nadležnih za obrazovanje, znanost i kulturu (čl. 17. st. 2–3). Poljski Zakon ne navodi kako se biraju članovi Povjerenstva, dok u hrvatskom stoji da ih predlažu znanstvene i kulturne ustanove, strukovna udruženja (primjerice, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Matica hrvatska, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, javna sveučilišta u Republici Hrvatskoj, Društvo hrvatskih književnih prevodilaca i dr.) te ministarstvo nadležno za vanjske i europske poslove. Uloga je Vijeća za hrvatski jezik sadržana u samom Zakonu, odnosi se na skrb o hrvatskom jeziku, njegovo promicanje, predlaganje mjera za zaštitu, sudjelovanje u izradi Nacionalnog plana i praćenje provedbe samog Zakona. Poljsko Povjerenstvo ima obvezu najmanje svake dvije godine pod-

nijeti Skupštini i Senatu izvješće o stanju zaštite poljskog jezika. Uloge su Vijeća za hrvatski jezik i Povjerenstva za poljski jezik slične, a u poljskom je Zakonu istaknuto i da se Povjerenstvu u vezi s jezičnim pitanjima mogu obraćati tijela javne administracije, ustanove i uredi, a isto tako znanstvene udruge i visoke škole te proizvođači, uvoznici i distributeri robe ili usluga za koje ne postoji odgovarajući naziv u poljskom.

Ključna razlika između poljskog i hrvatskog Zakona je u tome što poljski sadrži poglavlje Kaznene odredbe (čl. 15. st. 1 i 2), dok ih u hrvatskom nema niti se spominje kažnjavanje prekršitelja Zakona. U poljskom je to poglavlje izmijenjeno pa se u njemu više ne nalazi inicijalno propisana visina novčane kazne, ali je kažnjavanje za nepoštivanje Zakona ostalo njegovim dijelom.

Zaključak

Donošenjem Zakona o hrvatskom jeziku, Hrvatska se pridružila onom dijelu zemalja članica Europske unije, kao i zemljama izvan nje, koje su na takav način odlučile pristupiti rješavanju određenih pitanja u vezi sa svojim službenim jezikom. Takav je zakon donesen i prihvaćen 2024., ali prijedlozi prethodnih zakona o jeziku i nastojanja da ih se usvoji, pokazuju da to nije nova ideja. To potvrđuje i postojanje sličnih zakona u drugim zemljama, od kojih smo kao primjer istaknuli Poljsku. Hrvatski je jezik posljednji postao službenim jezikom Europske unije, a posljednji je i koji je obuhvaćen zakonom o jeziku u svojoj matičnoj državi. Istaknuli smo da su okolnosti donošenja Zakona u Hrvatskoj i Poljskoj bile različite te da je razmak između njihova stupanja na snagu dvadeset pet godina. U tome zasigurno, uz specifičnosti inherentne dvjema državama, leže i određene razlike u zakonima o jeziku svake od njih, iako je poljski kroz godine doživio i određene promjene. Hrvatski i poljski Zakoni imaju zajednička obilježja, ali i donekle različite pristupe skrbi o jeziku, za govornike unutar Hrvatske i Poljske, kao i izvan njih. Oba se Zakona odnose na službenu i javnu uporabu hrvatskog odnosno poljskog jezika, kao i na skrb o njima odnosno na njihovu zaštitu. U tome oba uzimaju u obzir suvremene okolnosti u kojima se jezici nalaze, što je posebno razvidno u hrvatskom Zakonu koji spominje i jezične tehnologije. No, s druge strane, upravo nam razlika od dvadeset pet godina između donošenja dvaju Zakona nameće pitanja je li poljski jezik u tome razdoblju bio zaštićeniji od hrvatskog i je li hrvatski tijekom tog razdoblja bio izložen nečemu što je regulirano Zakonom. Odgovori na njih zahtijevaju zasebnu analizu koja ne proizlazi iz usporedbe dvaju Zakona. Isto tako, otvaraju se i pitanja vezana uz budućnost jezika, kao primjerice uporaba emotikona i mnogih skraćunica (nastalih utjecajem ponajviše engleskog) u javnom prostoru. Zakonom je teško predvidjeti i obuhvatiti svaki aspekt javne uporabe jezika, a mogućnosti njegove primjene u Hrvatskoj tek će se pokazati. U svakom slučaju, Zakon o hrvatskom jeziku pozicionirao je Hrvatsku

i hrvatski jezik među države koje i na taj način skrbe o svom jeziku i zasigurno će pridonijeti osvješćivanju važnosti materinskog jezika i njegova položaja i u hrvatskom obrazovnom, kulturnom i gospodarskom kontekstu te na sveučilištima izvan Republike Hrvatske.

Literatura:

- Bratanić, Maja; Ramljak, Snježana. 2009. Mjesto jezika u europskim pravnim aktima. Ur. Kryžan-Stanojević, Barbara. *Lice i naličje jezične globalizacije*. Srednja Europa. Zagreb.
- Grčević, Mario. 2022. *Jezično planiranje i Zakon o hrvatskom jeziku*. Filologija 78. 35–50.
- Kryžan-Stanojević, Barbara. 2009. Poljska jezična politika uoči ulaska Poljske u Ujedinjenu Europu. Ur. Granić, Jagoda. *Jezična politika i jezična stvarnost*. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb.
- Kryžan-Stanojević, Barbara. 2008. *Certifikacija znanja poljskoga jezika i ulazak Poljske u Ujedinjenu Europu*. Lahor : časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik 2/6. 256–269.
- Povelja Europske unije o temeljnim pravima <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO> (Posjet: 30. 9. 2023.)
- RJP = Rada Języka Polskiego (Povjerenstvo za poljski jezik) <https://rjp.pan.pl/> (Posjet: 15. 6. 2024.)
- Službene stranice Europske unije. Jezici. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_hr (Posjet: 2. 10. 2023.)
- Ustav Republike Poljske (*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*) <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm> (Posjet: 30. 9. 2023.)
- Zakon o hrvatskom jeziku https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_02_14_252.html (Posjet: 19. 3. 2024.)
- Zakon o poljskom jeziku (*Ustawa o języku polskim. Tekst ujednoczony*) <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19990900999/U/D19990999Lj.pdf> (Posjet: 15. 9. 2023.)
- Zakon o poljskom jeziku*. 2001. Riječ 7/2. 196–200. Prevela Barbara Kryžan-Stanojević.

JE LI JEZIK ZAKONOM ZAŠTIĆEN? POLJSKI I HRVATSKI U EUROPSKOJ UNIJI

Određene zemlje unutar Europske unije i izvan nje imaju zakone o jeziku. Godine 1999., uoči ulaska u Europsku uniju, takav je zakon usvojila i Poljska. U Hrvatskoj je proces njegova donošenja tekao drugačije te je Zakon o hrvatskom jeziku proglašen 2024., jedanaest godina nakon ulaska u EU i dvadeset pet godina nakon donošenja poljskog zakona. U radu su iscrpno predstavljeni Zakon o hrvatskom jeziku i Zakon o poljskom jeziku te istaknute temeljne razlike između njih.

Ključne riječi: Zakon o hrvatskom jeziku, Zakon o poljskom jeziku, jezična politika

IS LANGUAGE PROTECTED BY LAW? POLISH AND CROATIAN IN THE EUROPEAN UNION

Certain countries within and outside the European Union have language laws. In 1999, before entering the European Union, such a law was adopted by Poland. In Croatia, the process of its development was different and the Croatian Language Act was proclaimed in 2024, eleven years after accession to the EU and twenty-five years after the Polish law was passed. The paper presents in detail the Croatian Language Act and the Polish Language Act and highlights fundamental differences between them.

Keywords: Croatian Language Act, Polish Language Act, language policy